

МОЛИВДОВУЛ НА НИКОЛА, ИМПЕРАТОРСКИ ПРОТО-СПАТАРИЙ И СТРАТЕГ НА МЕСЕМВРИЯ, НАМЕРЕН ПРИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИТЕ РАЗКОПКИ В СИЛИСТРА

ВЛАДИМИР ПЕНЧЕВ

През 2000 г., по време на редовните археологически разкопки в Силистра¹, беше намерен един твърде интересен византийски оловен печат (моливдовул), който е предмет на настоящата публикация². Описанието му е както следва:

Лице: Разцъфнал патриаршески кръст върху постамент от три стъпала, под които има една едра точка. Около него – кръгов надпис (Таблица I, 1). Наоколо – зрънчест кръг.

Опако: Надпис в пет реда (Таблица I, 2). Наоколо – зрънчест кръг.

Метал: Олово.

Диаметър: 22–24 мм. Добре запазен, макар и немного добре отпечатан екземпляр.

Развързан, надписът, който е изписан от двете страни на печата, гласи:

	1. --- ΕΡΟΝΘ / ΤΨCΨΔ	
2.	+ ΝΙΚ ΟΛΑΨΡΑ --ΠΑΘCΤ --ΑΤΓ, ΜΕ-- Ι ΜΒΡ---	3. (+κύρι)ε βοήθ(ει) τῶ εῶ δ(ου)λῶ Νικολάω βασιλικός (πρωτο)επικ(ε)β(ε)τος (καί) στρατ(ε)ρός Με(σ)εμβ(ρ)ίας

Таблица I. Надписи: 1. Лицева страна; 2. Опакова страна.

(Таблица I, 3). В превод: “Господи, помагай на своя роб Никола, императорски протоспатарий и стратег на Месемврия”.

Датировката на печата въз основа на типа на кръста, изобразен върху лицевата му страна, е най-вероятно през втората половина на X – началото на XI в.

Месемврия е била завладяна от българите за първи път по времето на хан Крум, през 812 г.³ С мирния договор от 864 г. Византия успяла да си възвърне града⁴. Вероятно скоро след катастрофалното поражение на византийците при река Ахелой през 917 г. Месемврия отново е била включена в пределите на българската държава, където трябва да е останала някъде до 970–971 г. След завладяването на източнобългарските земи от Йоан I Цимиски (969–976) градът дълготрайно преминал в пределите на Византия.

Вече може да се смята за окончателно установено, въз основа на данните от сфрагистически материали, че през периода 864–917 г. Месемврия е била център на неголяма византийска административна единица, клисура⁵. Нейният управител е носил титлата клисурарх. Понастоящем са известни моливдовули на четирима клисурарси на клисурата Месемврия от този период⁶.

Досега не съществуваше никаква информация за административния статут, който е получил градът след възвръщането му към Византия през 970–971 г. Публикуваният тук моливдовул запълва донякъде тази празнина. От надписа върху него личи, че в последните десетилетия на X – началото на XI в. Месемврия е била управлявана от стратег. Следователно градът и околният му регион са били структурирани в малка тема, наследила по-раншната клисура Месемврия от периода 864–917 г.

Никола, стратегът на Месемврия от публикувания понастоящем оловен печат, е носел военната титла императорски протоспатарий. Това е висше офицерско звание, за което, ако си позволим да потърсим съвременен еквивалент, както например е направил Н. Лихачев⁷, трябва да го приравним с генерал-лейтенант или генерал-полковник. Добре известно е, че стратегът в качеството му на върховен управител на поверената му област (тема) е бил назначаван пряко от императора и е отговарял директно пред него. Той е обединявал в своите ръце както военната, така и гражданската власт⁸. С други думи, стратегът е изпълнявал функциите на генерал-губернатор⁹. Най-често за стратегии, както е и в случая с този от нашия печат, са били назначавани протоспатарии¹⁰, т.е. висши военни.

Б Е Л Е Ж К И

¹ Печатът е намерен при разкопките, провеждани на обект “Базиликата”, западно от Т-образния зид, на дълбочина 14, 34 м. Заведен е в инвентарната книга за монетите и печатите от редовните археологически разкопки в Силистра под № 2945.

² Изказвам своята благодарност на доцент д-р Ст. Ангелова от катедра “Археология” при СУ “Св. Климент Охридски”, научен ръководител на разкопките в Силистра, за

предоставената ми възможност да проуча и публикувам този моливдовул.

³ История на България, том 2. С., 1981, с. 138.

⁴ Пак там, с. 214.

⁵ Jordanov, I. Corpus of Byzantine Seals from Bulgaria, vol. 1. Byzantine Seals with Geographical Names. Sofia, 2003, p. 121.

⁶ Jordanov, I. Op. cit., p. 119-121.

⁷ Лихачев, Н. Моливдовулы греческого Востока. Москва, 1991, с. 34.

⁸ Йорданов, И. Печатите от стратегията в Преслав. С., 1993, с. 165 и цит. там литература.

⁹ Лихачев, Н. Цит. съч., с. 34.

¹⁰ Пак там, с. 34.

NIKOLA'S LEAD SEAL, EMPEROR'S PROTOSPATARII AND MESSEMBRIA'S STRATEGIST, FOUND DURING THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN THE TOWN OF SILISTRA

Vladimir Penchev

Summary

The regular archaeological excavations in Silistra medieval Drustur were in 2000. A very interesting Byzantine lead seal which is an object to our publication was found during the excavations. It is used by Nikola emperor's most probably protospatarii and Messembria's strategist. It dates back from the second half of the X century and the beginning of the XI century. This is the first famous strategist's seal up to now. Moreover, the strategist ruled in Messembria of Black Sea.